

Pozycja zawodu lekarza weterynarii w Unii Europejskiej

Jan Kołacz

Międzynarodowe organizacje zajmujące się bezpieczeństwem żywności, zdrowiem publicznym i zdrowiem zwierząt uznały, że lekarze weterynarii mają kluczową pozycję w międzydiscyplinarnym i globalnym podejściu do przeciwdziałania szeroko rozumianym zagrożeniom zdrowia publicznego (1). W ocenie FAO, WHO i OIE do egzekwowania standardów odnoszących się do zdrowia publicznego, które dotyczą warunków zdrowotnych i sanitarnych procesu produkcji żywności pochodzenia zwierzęcego powinny być wykorzystane narodowe służby weterynaryjne.

Mając powyższe na uwadze, dokonano przeglądu prawa Unii Europejskiej bezpośrednio odnoszącego się do zawodu lekarza weterynarii oraz udziału lekarzy weterynarii w procedurach tworzenia prawa unijnego dotyczącego bezpieczeństwa żywności, ochrony zdrowia i dobrostanu zwierząt oraz ochrony zdrowia publicznego, a także udziału lekarzy weterynarii w strukturach organizacyjnych UE.

Zawód sektorowy

Pierwsze regulacje dotyczące osób wykonujących zawód lekarza weterynarii we Wspólnocie Europejskiej zostały określone w sektorowych dyrektywach Rady z 18 grudnia 1978 r. 78/1026/EWG w sprawie wzajemnego uznawania dyplomów, świadectw i innych dokumentów potwierdzających posiadanie kwalifikacji w zakresie weterynarii, łącznie ze środkami mającymi na celu ułatwienie skutecznego wykonywania prawa przedsiębiorczości i swobody świadczenia usług (2) oraz 78/1027/EWG dotyczącej koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych w zakresie działalności lekarzy weterynarii (3).

Aktualnie sprawy związane z kwalifikacjami osób wykonujących zawody sektorowe określają przepisy dyrektywy 2005/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 7 września 2005 r. (4), a w części swobody usług również przepisy dyrektywy 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 12 grudnia 2006 r. (5). Prawo unijne umieszcza lekarzy weterynarii w grupie tzw. zawodów sektorowych (lekarz, pielęgniarka, lekarz dentysta, lekarz weterynarii, farmaceuta) i ustanawia dla każdego z tych zawodów zakres kwalifikacji, które uprawniają ich posiadacza do wykonywania zawodu w Unii Europejskiej,

bez konieczności nostryfikacji dyplomu. Przepisy te zawierają również szczególne wskazania dla państw członkowskich odnoszące się do kształcenia osób, procedur przyznawania dyplomów i innych dokumentów potwierdzających ukończenie kształcenia oraz organów uprawnionych do ich wydawania.

Udział ekspertów weterynaryjnych w tworzeniu prawa UE

Projekty unijnych przepisów powstają w Komisji Europejskiej i są przygotowywane w merytorycznie kompetentnych komitetach i grupach roboczych (sekcje) Komisji i w zależności od rangi przepisu są wydawane jako akt prawny komisji lub są kierowane pod obrady Rady (ministrów) Unii Europejskiej. Tu ponownie dokument jest dyskutowany w grupach roboczych Rady (ministrów państw członkowskich) Unii Europejskiej z udziałem ekspertów wszystkich Państw Członkowskich. Rada UE przyjmuje akt prawny w drodze głosowania i wydaje go samodzielnie lub łącznie z Parlamentem Europejskim.

Sprawy weterynaryjne są rozpatrywane głównie przez Radę UE do spraw Rolnictwa i Rybołówstwa (Agricultural and Fisheries Council – AGRIFISH). Do tej Rady należą między innymi sprawy jakości produkcji oraz bezpieczeństwa żywności i pasz (food and feed safety), a także harmonizacja przepisów weterynaryjnych, dobrostanu zwierząt, zdrowia roślin oraz pasz, nasion i pestycydów (6). Organami przygotowującymi na posiedzenia AGRIFISH projekty odnoszące się do spraw weterynaryjnych są grupy robocze:

- 1) głównych lekarzy weterynarii,
- 2) Kodeksu Żywnościowego (Codex Alimentarius),
- 3) ekspertów weterynaryjnych, pracująca w podgrupach do spraw:
 - a) zdrowia publicznego,
 - b) zdrowia zwierząt,
 - c) dobrostanu zwierząt,
 - d) chowu zwierząt,
 - e) produktów rybołówstwa,
 - f) grupa poczdamska.

Sprawami weterynaryjnymi zajmują się także Rada UE do spraw Zatrudnienia, Polityki Społecznej, Zdrowia i Spraw Konsumentek (Employment, Social Policy, Health and Consumer Affairs Council – EPSCO) i dotyczą one udziału lekarzy weterynarii w ochronie zdrowia publicznego.

Rada zazwyczaj podejmuje decyzje, działając wspólnie z Parlamentem Europejskim, a ich celem jest ujednoczenie przepisów europejskich, koordynacja ustawodawstw krajowych oraz wzmocnienie polityk krajowych dla zapobiegania chorobom i zwalczania epidemii (7). Perspektywę dla sektora medycznego i weterynaryjnego Rada wyraziła w konkluzji z 22 czerwca 2012 r., odnosząc się do problemu oporności drobnoustrojów na środki przeciwdrobnoustrojowe (8).

Sprawami kształcenia lekarzy weterynarii zajmuje się Rada do spraw Edukacji, Młodzieży i Kultury (Education, Youth and Culture Council – EYC; dyrektywa 2005/36/WE), a swobodą świadczenia usług Rada do spraw Konkurencyjności (Competitiveness – internal market, industry, research and space; dyrektywa 2006/123/WE).

W Komisji Europejskiej projekty aktów prawnych są procedowane przez **Stały Komitet do spraw Łańcucha Pokarmowego i Zdrowia Zwierząt (Standing Committee on Food Chain and Animal Health – SCoFAH; 9)** z udziałem szefów służb weterynaryjnych (CVO) wszystkich państw członkowskich. W ramach SCoFAH każdy dokument podlega merytorycznej ocenie przez ekspertów reprezentujących wszystkie państwa członkowskie pracujących w sekcjach:

- 1) ogólne prawo żywnościowe;
- 2) bezpieczeństwo biologiczne żywności – higiena mięsa i żywności pochodzenia zwierzęcego, TSE/BSE, uboczne produkty zwierzęce, zatrucia pokarmowe, włośnica, kryteria mikrobiologiczne żywności, laboratoria referencyjne UE, produkty rybne, oporność mikrobiologiczna;
- 3) bezpieczeństwo toksykologiczne żywności – zanieczyszczenia, pozostałości produktów leczniczych weterynaryjnych, hormony w mięsie;
- 4) kontrole i warunki importu;
- 5) żywienie zwierząt;
- 6) sprawy genetycznie modyfikowanej żywności i paszy;
- 7) zdrowie i dobrostan zwierząt.

Ponadto akty prawne dotyczące produktów leczniczych weterynaryjnych są opiniowane przez **Stały Komitet do spraw Weterynaryjnych Produktów Leczniczych (Standing Committee on Veterinary Medicine Products – SCVMP)** powołany na mocy art. 89 dyrektywy 2001/82/WE (10).

Każdy dotyczący zdrowia publicznego akt prawny Unii Europejskiej jest opiniowany przez **Europejski Urząd do spraw Bezpieczeństwa Żywności (European Food Safety Authority – EFSA; 11)**. Urząd powołano w 2002 r. na mocy rozporządzenia 2002/178/WE (12). Przepis ten ustanawia ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego oraz procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności. Europejski Urząd do spraw Bezpieczeństwa Żywności

jest filarem unijnego systemu oceny ryzyka związanego z bezpieczeństwem żywności. Zadaniem Urzędu jest zapewnienie doradztwa i wsparcia naukowego w zakresie prawodawstwa i polityki Unii we wszystkich dziedzinach, które wywierają wpływ na bezpieczeństwo żywności, zwłaszcza pasze oraz zdrowie i dobrostan zwierząt i zdrowie roślin. Jego misją obejmuje także naukowe doradztwo w zakresie nowych technologii żywności, takich jak organizmy genetycznie zmodyfikowane. Oprócz własnego wykwalifikowanego personelu, Urząd wspierany jest siecią kompetentnych organizacji działających w UE.

Lekarze weterynarii w strukturach Komisji Europejskiej

W strukturach Komisji Europejskiej sprawy weterynarii leżą w kompetencji **Dyrektoriatu Generalnego do spraw Zdrowia i Konsumentów** (General Directorate for Health and Consumers – DG SANCO; 13). DG SANCO realizuje unijne gwarancje dane konsumentom odnoszące się do bezpiecznej żywności oraz pełnej informacji na temat jej jakości, a także umożliwia swobodny przepływ żywności i pasz oraz żywy zwierząt wewnątrz UE.

Do DG SANCO należą zagadnienia dotyczące:

- 1) zdrowia ludzi (public health);
- 2) bezpieczeństwa żywności (food safety), w tym m.in. sprawy bezpieczeństwa związane z:
 - a) zanieczyszczeniami chemicznymi (mikotoksyny, dioksyny, metale ciężkie, weterynaryjne produkty lecznicze);
 - b) żywieniem zwierząt (pasze, dodatki paszowe, pasze lecznicze – medicated feed);
 - c) czynnikami biologicznymi (odzwierzęce czynniki chorobotwórcze i choroby odzwierzęce);
 - d) postępowaniem z ubocznymi produktami pochodzenia zwierzęcego oraz
 - e) ze zdrowiem zwierząt i dobrostanem zwierząt;
- 3) przestrzegania przepisów (kontrola) w procesie pozyskiwania żywności „od pola do stołu” oraz
- 4) udziału finansów unijnych w realizacji działań dotyczących zdrowia ludzi i bezpieczeństwa żywności, w tym również w zakresie spełnienia standardów UE odnoszących się do zdrowia żywych zwierząt i produktów ich pochodzenia w handlu i imporcie. Szczególnie istotne jest zapewnienie środków na zapobieganie i zwalczanie chorób zakaźnych u zwierząt, zwłaszcza chorób odzwierzęcych, a także programów monitorowania i likwidowania określonych chorób w UE.

W strukturze DG SANCO jest również **Biuro do spraw Żywności i Weterynarii** (Food and Veterinary Office – FVO; 14), które prowadzi audyty (misje) sprawdzające stosowanie przez Państwa Członkowskie określonych prawem UE wymagań dotyczących organizacji systemów kontroli bezpieczeństwa żywności, zdrowia i dobrostanu zwierząt oraz zdrowia roślin, a także handlu oraz importu z krajów trzecich. Misje są realizowane zgodnie z rocznymi planami, w których jest określana tematyka kontroli oraz kraj i data misji. Wyniki audytów wraz z wnioskami i zaleceniami dla poszczególnych Państw Członkowskich oraz krajów trzecich są publikowane na portalu internetowym Komisji Europejskiej. Komisja Europejska zatrudnia około 250 lekarzy weterynarii (36).

DG SANCO w realizacji zadań wspierają:

- Ustanowiona na mocy rozporządzenia 2004/726/WE (15) **Europejska Agencja Leków** (European Medicines Agency – EMA; 16). Agencja zajmuje się promocją zdrowia u ludzi i zwierząt w zakresie produktów leczniczych i weterynaryjnych produktów leczniczych. EMA dokonuje naukowej oceny aplikacji rejestracyjnych dotyczących zarówno leków przeznaczonych dla ludzi, jak i dla zwierząt. Częścią Agencji jest powołany na mocy rozporządzenia 2004/726/WE (artykuł 30) **Komitet do spraw Weterynaryjnych Produktów Leczniczych** (Committee for Medicinal Products for Veterinary Use – CVMP; 17), w skład którego wchodzi eksperci reprezentujący wszystkie państwa członkowskie. Komitet jest odpowiedzialny za opracowanie opinii Agencji w każdej sprawie związanej z przyznaniem, zmianą, zawieszeniem lub cofnięciem pozwolenia na dopuszczenie do obrotu weterynaryjnych produktów leczniczych oraz nadzorem nad bezpieczeństwem farmakoterapii. Komitet opracowuje również opinie na temat wszelkich spraw naukowych dotyczących oceny weterynaryjnych produktów leczniczych oraz formułuje opinie o tych produktach. Opinie Komitetu są udostępnione publicznie na portalu Agencji i stanowią eksperckie doradztwo Agencji dla Komisji Europejskiej (DG SANCO) w zakresie polityki lekowej.
- **Europejskie Centrum do spraw Zapobiegania i Zwalczania Chorób** (European Centre for Disease Prevention and Control – ECDC; 18). Centrum powołano na mocy rozporządzenia (WE) nr 851/2004 (19), a jego misją jest identyfikowanie, ocena i informowanie o aktualnych i spodziewanych zagrożeniach dla zdrowia publicznego chorobami zakaźnymi, w tym chorobami odzwierzęcymi (zoonozami), które aktualnie są

głównym zagrożeniem dla zdrowia publicznego.

- **Unijny Zespół Weterynaryjny do spraw Zagrożeń Chorobami** (Community Veterinary Emergency Team – CVET; 20). Zespół powołano decyzją Komisji 2007/142/EC (21). W skład zespołu wchodzi eksperci reprezentujący nauki weterynaryjne, wirusolodzy, diagnostyki laboratoryjnej, eksperci do spraw oceny ryzyka. Aktualnie zespół liczy 101 ekspertów (w tym 3 ekspertów polskich) będących do dyspozycji Komisji w sytuacjach zagrożenia chorobami zwierząt w UE lub krajach trzecich. O zagrożeniach zespół informuje Komisję poprzez Stały Komitet do spraw Łańcucha Żywnościowego i Zdrowia Zwierząt (SCoFCAH).
- **Grupa Doradcza do spraw Łańcucha Pokarmowego oraz Zdrowia Zwierząt i Roślin** (Advisory Group on the Food Chain and Animal and Plant Health). Skład członkowski grupy powołała decyzją Komisji 2011/242/UE (22). Komisja konsultuje z Grupą program prac w dziedzinie bezpieczeństwa żywności i paszy, etykietowania i prezentowania żywności i paszy, żywienia ludzi w kontekście przepisów żywnościowych, zdrowia i dobrostanu zwierząt oraz zdrowia roślin, a także wszelkie środki, jakie Komisja musi przedsięwziąć lub zaproponować w wyżej wymienionych dziedzinach. W pracach Grupy Doradczej biorą udział wyznaczeni główni lekarze weterynarii (CVO) oraz osoby reprezentujące organizacje pozarządowe. Interesy weterynaryjne są reprezentowane przez Europejską Federację Lekarzy Weterynarii (FVE).
- **Agencja Zarządzająca do spraw Zdrowia i Konsumentów** (Executive Agency for Health & Consumers – EAHC; 23) wdraża programy UE odnoszące się do zdrowia i ochrony konsumentów, w tym aktualnie realizowaną inicjatywę Komisji Europejskiej „Lepsze szkolenie bezpieczniejsza żywność” (Better Training for Safer Food – BTSF). Szkoleniami objęte są osoby uprawnione do urzędowych kontroli z zakresu europejskiego prawa żywnościowego i paszowego oraz przepisów ochrony roślin, zdrowia zwierząt i dobrostanu zwierząt. EAHC realizuje programy szkoleń od 2009 r.
- **Europejska Federacja Lekarzy Weterynarii** (The Federation of Veterinarians of Europe – FVE). Powołana w 1975 r. Europejska Federacja Lekarzy Weterynarii ma siedzibę w Brukseli. Federacja reprezentuje 38 państw europejskich, w tym wszystkie państwa UE, w ramach członkostwa organizacji narodowych (w tym polska Krajowa Izba Lekarsko-Weterynaryjna – Polish

Veterinary Chamber). Ponadto FVE reprezentuje stowarzyszenia:

- 1) wolno praktykujących lekarzy weterynarii (the Union of European Veterinary Practitioners – UEVP);
- 2) urzędowych lekarzy weterynarii (European Association of State Veterinary Officers – EASVO);
- 3) higienistów weterynaryjnych (the Union of European Veterinary Hygienists – UEVH);
- 4) lekarzy weterynarii w edukacji, nauce i przemyśle (European Veterinarians in Education, Research and Industry – EVERI; 24).

Głównym celem FVE jest promowanie zawodu lekarza weterynarii wśród społeczności europejskiej jako zawodu chroniącego zdrowie i dobrostan zwierząt, a zwłaszcza udziału lekarzy weterynarii w ochronie zdrowia publicznego.

Praca FVE jest oparta na planach działania uwzględniających istotne dla zawodu problemy. Obecnie realizowana strategia FVE 2011–2015 „veterinarians care for animals and people” (25), uwzględnia promowanie takich tematów, jak: bezpośredni i istotny udział lekarzy weterynarii w ochronie zdrowia publicznego „One Health = animals health + humane health”, a także udział wiedzy naukowej i doświadczenia zawodowego lekarzy weterynarii na rzecz dobrostanu zwierząt.

Przedstawiciele Europejskiej Federacji Lekarzy Weterynarii bezpośrednio uczestniczą w pracach **Europejskiego Komitetu do spraw Kształcenia Lekarzy Weterynarii** (European Committee on Veterinary Education – ECOVE; 26), w składzie którego poza przedstawicielami Federacji są przedstawiciele powołanego w 1988 r. **Europejskiego Stowarzyszenia Szkół Weterynaryjnych** (the European Association of the Establishments for Veterinary Education – EAEVE; 27).

Wykonywanie zawodu lekarza weterynarii w Państwach Członkowskich

Dla wykonywania zawodu lekarza weterynarii w Unii Europejskiej istotne są zapisy dwóch artykułów Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, a mianowicie:

- a) definiujące pojęcie usługi jako „wykonywanie wolnych zawodów” (art. 57 lit. d) oraz
 - b) w tytule „zdrowie publiczne”, zapewniające środki w „dziedzinie weterynaryjnej, mające bezpośrednio na celu ochronę zdrowia publicznego oraz zmierzające do osiągnięcia wysokich standardów jakości i bezpieczeństwa produktów leczniczych oraz materiałów medycznych” (art. 168 ust. 4 lit. b i c; 28).
- W Akcie Przystąpienia do Unii Europejskiej (29) zawarte są zapisy dotyczące pomocy finansowej, której celem jest

wspieranie dobrych praktyk, m.in. w obszarze określonym jako służby weterynaryjne. Pomoc ta może być kierowana na tworzenie możliwości administracyjnych związanych z bezpieczeństwem żywności (art. 34 ust. 2, tiret szósty i siódmy Aktu Przystąpienia) oraz na środki ułatwiające przejście z systemu istniejącego w nowych państwach członkowskich na system wynikający z zastosowania unijnych regulacji weterynaryjnych (art. 42 Aktu Przystąpienia).

Państwa Członkowskie w traktatach akcesyjnych zobowiązały się do implementacji i stosowania prawodawstwa unijnego jako prawa nadrzędnego, a także do tworzenia własnych regulacji prawnych pozwalających na skuteczne przejmowanie i stosowanie prawa unijnego. Dotyczy to przede wszystkim powoływania właściwych organów do egzekwowania prawa oraz przepisy karne.

W każdym roku w Dziennikach Urzędowych UE ogłaszane jest około 200 decyzji, rozporządzeń i dyrektyw dotyczących bezpośrednio lub pośrednio problematyki weterynaryjnej. W latach 2005–2012 opublikowano łącznie 1054 „weterynaryjne” akty prawne, z tego, w poszczególnych latach tego okresu, odpowiednio 261 aktów w 2005 r. (186 decyzji, 59 rozporządzeń i 16 dyrektyw), 234 w 2006 r. (109 decyzji, 91 rozporządzeń i 34 dyrektywy), 205 w 2010 r. (93 decyzje, 100 rozporządzeń i 12 dyrektyw), 113 w 2011 r. (41 decyzji, 64 rozporządzenia i 8 dyrektyw) oraz 241 w 2012 r. (89 decyzji, 136 rozporządzeń i 19 dyrektyw; 30).

Omówienie

Celem tego artykułu jest określenie pozycji zawodu lekarza weterynarii w Unii Europejskiej w kontekście roli i udziału lekarzy weterynarii w unijnych systemach szeroko rozumianej ochrony zdrowia publicznego oraz w aspekcie globalnych systemów bezpieczeństwa żywności (1).

Już w 1976 r. lekarze weterynarii znaleźli się w grupie zawodów, dla których określono minimalne kwalifikacje warunkujące wykonywanie zawodu w Unii Europejskiej (2, 3). Aktualnie przepisy dotyczące zawodu lekarza weterynarii określa dyrektywa 2005/36/WE (4), która odnosi się do zawodów regulowanych, w tym również zawodów sektorowych. Dyrektywa 2005/36/WE obliguje Państwa Członkowskie do wdrożenia określonych w niej zaleceń do prawodawstwa krajowego.

Przepis ten umieszczając lekarzy weterynarii w grupie zawodów odpowiedzialnych za zdrowie publiczne równocześnie zawiera ogólne wskazania odnoszące się do kształcenia, procedur przyznawania dyplomów oraz innych dokumentów

potwierdzających ukończenie kształcenia i organy uprawnione do ich wydawania.

Kształcenie lekarzy weterynarii obejmuje co najmniej pięcioletni okres studiów teoretycznych i praktycznych, odbywanych na uniwersytecie lub w szkole wyższej kształcącej na poziomie uznanym za równoważny, prowadzonych w pełnym wymiarze godzin, w trakcie których realizowany jest co najmniej program określony w załączniku 5.4.1 do dyrektywy 2005/36/WE (art. 38 ust. 1).

Szczególnego podkreślenia w kontekście sprawowania przez weterynarię nadzoru nad jakością zdrowotną żywności pochodzenia zwierzęcego wymagają zapisy dyrektywy 2005/36/WE (art. 38), mówiące, że odbycie przez daną osobę kształcenia w zakresie weterynarii gwarantuje uzyskanie odpowiedniej wiedzy z zakresu:

- a) żywienia zwierząt włącznie z technologią stosowaną podczas produkcji i konserwacji pasz,
- f) higieny i technologii produkcji, wytwarzania oraz wprowadzania do obrotu zwierzęcych artykułów spożywczych lub artykułów spożywczych pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do spożycia przez ludzi,
- g) dostateczną znajomość przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do wyżej wymienionych dziedzin.

Absolwenci uniwersytetów kształcących lekarzy weterynarii uzyskują wiedzę nie tylko z zakresu praktyki lekarsko-weterynaryjnej, ale również odnoszącą się do prawodawstwa UE i to nie tylko w ochronie zdrowia zwierząt, ale również w obszarze bezpieczeństwa żywności. Wiedza ta uprawnia absolwentów do sprawowania nadzoru i przeprowadzania kontroli urzędowych w celu sprawdzenia przestrzegania unijnego prawa paszowego i żywnościowego oraz zdrowia i dobrostanu zwierząt, w tym, co jest szczególnie istotne w dobie globalizacji, nadzoru nad obrotem surowcami i produktami pochodzenia zwierzęcego oraz żywymi zwierzętami, zarówno w Unii Europejskiej (handel), jak i w imporcie.

Bardzo ważne dla funkcjonowania zawodu lekarza weterynarii w Unii Europejskiej są zapisy preambuły do dyrektywy 2005/36/WE wskazujące, aby Państwa Członkowskie, poprzez odpowiednie uregulowania ustawowe, przekazały organizacjom zawodowym uprawnienia do sprawowania pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodu, w tym zwłaszcza rozwijania profesjonalizmu oraz jakości usług.

W preambule dyrektywy 2005/36 stwierdza się również, że wobec szybkości przemian technologicznych i postępu naukowego, szczególne znaczenie ma ustawiczne kształcenie. W tym kontekście

rolą państw członkowskich jest wydanie szczegółowych przepisów dotyczących takiego kształcenia, które umożliwi lekarzom weterynarii stałe zaznajamianie się ze zmianami, które przynosi postęp naukowy i techniczny.

Załącznik 5.4.2 do przedmiotowej dyrektywy zawiera wykazy uczelni kształcących lekarzy weterynarii w państwach członkowskich, które są uprawnione do nadawania tytułów zawodowych. Aktualnie załącznik ten w pozycji Polska zawiera informację, że organami uprawnionymi do wydawania dyplomu lekarza weterynarii są: Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie oraz Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie (31).

W Europie funkcjonuje 95 wydziałów medycyny weterynaryjnej, w tym 70. jest w państwach członkowskich (32). Wszystkie one są oceniane i akredytowane przez Europejski Komitet do spraw Kształcenia Lekarzy Weterynarii (European Committee on Veterinary Education – ECOVE; 26). Podstawowym kryterium oceny uniwersytetów europejskich kształcących lekarzy weterynarii są zapisy dyrektywy 2005/36 pomimo, że ocenia je organizacja strukturalnie niezależna od Unii Europejskiej.

Formy wykonywania zawodu lekarza weterynarii

Podstawową formą wykonywania zawodu lekarza weterynarii w Unii Europejskiej są praktyki weterynaryjne. Ale unijny system ochrony zdrowia publicznego również praktykom weterynaryjnym wyznacza ważną rolę w zakresie bezpieczeństwa żywności pochodzenia zwierzęcego w procesie jej pozyskiwania od pola do stołu. Chodzi o przestrzeganie i egzekwowanie zasad określonych w prawie farmaceutycznym, żywnościowym, paszowym oraz dotyczącym zdrowia i dobrostanu zwierząt oraz ochrony środowiska. Wykonywanie zawodu w formie praktyk weterynaryjnych podlega krajowym uregulowaniom ustawowym przekazującym organizacjom zawodowym sprawowanie pieczy nad jakością usług lekarsko-weterynaryjnych (4).

Wykonywanie zawodu lekarza weterynarii w obszarze nadzoru i kontroli oraz egzekwowania norm i przepisów unijnych ściśle określa prawo Unii Europejskiej i na terenie Wspólnoty w sposób jednolity musi być realizowane (33, 34). Generalnie Unia Europejska przejęła materię merytoryczną prawodawstwa (prawo materialne), pozostawiając Państwom Członkowskim pełne kompetencje (przepisy kompetencyjne) w zakresie egzekwowania określonych w prawie unijnym norm i zasad.

W świetle dyrektywy Rady 90/425/EEC (35) każde państwo członkowskie wyznacza jeden centralny organ administracji państwowej – właściwą władzę – odpowiedzialny przed Komisją Europejską i innymi państwami członkowskimi za prowadzenie kontroli weterynaryjnych w handlu oraz imporcie na teren Wspólnoty zwierząt i ich produktów. Organ ten bierze udział w procesie podejmowania decyzji Komisji Europejskiej dotyczących wprowadzania zakazów i ograniczeń w przemieszczaniu towarów, jak również jest odpowiedzialny za wdrażanie tych decyzji na terenie kraju.

Zgodnie z zaleceniami światowymi (1) do nadzoru i kontroli przestrzegania standardów unijnych i krajowych odnoszących się do zdrowia żywych zwierząt oraz produktów ich pochodzenia i unijnych przepisów z zakresu weterynaryjnej ochrony zdrowia publicznego, łącznie z przepisami dotyczącymi ochrony granic UE w zakresie importu zwierząt, pasz i żywności pochodzenia zwierzęcego Unia Europejska wyznacza narodowe służby weterynaryjne.

Prawo unijne określa zasady funkcjonowania inspekcji weterynaryjnych wymagając, aby inspekcja była kierowana przez szefa służby weterynaryjnej (chief veterinary officer – CVO), oraz aby w strukturze organizacyjnej krajowych inspekcji uwzględniono:

- a) zasadę bezpośredniego podporządkowania szczebla niższego wyższemu dla przepływu łańcucha decyzyjnego (chain of command);
- b) sprawny system diagnostyki laboratoryjnej funkcjonujący w strukturze inspekcji oraz
- c) określone ustawodawstwem krajowym umocowanie prawne inspekcji do monitorowania, kontroli i egzekwowania unijnych norm i zasad w całym procesie wytwarzania żywności pochodzenia zwierzęcego.

Struktury kontroli i nadzoru muszą być kompatybilne w całej UE, a jeśli chodzi o laboratoria wymagane jest, aby pracowały ujednoliconymi metodami posiadającymi aktualne certyfikaty o akredytacji. W prawie unijnym precyzyjnie określone są narzędzia, przy pomocy których weterynaria państwowa powinna egzekwować obowiązujące normy i prawo oraz zasady finansowania tej działalności (33).

Przepisy UE są kierowane do organów Państw Członkowskich sprawujących kontrolę nad zdrowiem zwierząt i bezpieczeństwem żywności pochodzenia zwierzęcego. W każdym roku w Dziennikach Urzędowych UE ogłaszane jest około 200 decyzji, rozporządzeń i dyrektyw dotyczących bezpośrednio lub pośrednio problematyki weterynaryjnej (30).

Wkład finansowy UE w dziedzinie weterynarii

Zasady i zakres udziału środków UE na realizację zadań w zakresie weterynaryjnej ochrony zdrowia publicznego określa decyzja 2009/470/WE w sprawie wydatków w dziedzinie weterynarii (37). Przepis ten ustala procedury pozyskiwania i wydatkowania środków finansowych UE i określa ich przeznaczenie, m.in. na:

- 1) programy zwalczania, kontroli i monitorowania chorób zwierząt i chorób odzwierzęcych;
- 2) poprawę skuteczności Inspekcji Weterynaryjnej w zakresie sprawowanego nadzoru i kontroli;
- 3) politykę informacyjną w zakresie zdrowia zwierząt, ich dobrostanu oraz bezpieczeństwa żywności pochodzenia zwierzęcego;
- 4) pomoc techniczną i naukową w zakresie funkcjonowania unijnego systemu laboratoriów (krajowe laboratoria urzędowe i referencyjne oraz laboratoria referencyjne UE).

Wkład finansowy Wspólnoty może zostać przyznany na komputeryzację procedur weterynaryjnych odnoszących się do wewnątrzspółnotowego handlu i przywozu żywych zwierząt i produktów pochodzenia zwierzęcego oraz zarządzania i utrzymania zintegrowanych weterynaryjnych systemów komputerowych, w tym krajowych baz danych.

Unijne środki finansowe są kierowane bezpośrednio do Inspekcji Weterynaryjnych państw członkowskich. Wydatkami podlegającymi finansowaniu w dziedzinie weterynarii zarządza w sposób pośredni Komisja Europejska. Komisję wspomaga Stały Komitet do spraw Łańcucha Żywnościowego i Zdrowia Zwierząt (SCoFCAH), którego członkami są szefowie służb weterynaryjnych (CVO) Państw Członkowskich. Bardzo ważnymi dla sprawnego funkcjonowania nadzoru weterynaryjnego są zapisy rozporządzenia 882/2004/WE (33) stanowiące, że Państwa Członkowskie:

- a) zapewniają odpowiednie środki finansowe w celu zagwarantowania niezbędного personelu oraz inne środki na kontrole urzędowe, osiągnięte wszelkimi sposobami uznanymi za właściwe, w tym poprzez ogólne opodatkowanie lub poprzez ustanowienie opłat lub należności (art. 26) oraz
- b) mogą pobierać opłaty lub należności dla pokrycia kosztów poniesionych w ramach kontroli urzędowych (art. 27).

Stawki opłat są uaktualniane przez Komisję co najmniej co dwa lata; w szczególności w celu uwzględnienia inflacji. Państwa członkowskie podają do publicznej wiadomości oraz do wiadomości Komisji metody obliczania opłat.

Skoordynowany system urzędowych badań laboratoryjnych

Podstawą skuteczności unijnego systemu weterynaryjnej ochrony zdrowia publicznego są badania laboratoryjne wykonywane dla potrzeb urzędowej kontroli pasz, żywności oraz zdrowia zwierząt. Skoordynowany system urzędowych badań laboratoryjnych tworzą krajowe laboratoria urzędowe, krajowe laboratoria referencyjne oraz laboratoria referencyjne UE. Właściwe organy wyznaczają laboratoria, które funkcjonują, podlegają ocenie i są akredytowane zgodnie z normami europejskimi z uwzględnieniem kryteriów dotyczących różnych metod badawczych ustanowionych we wspólnotowym prawie paszowym i żywnościowym oraz dotyczącym zdrowia i ochrony zwierząt. System pracuje według jednolitych metod badań i interpretacji wyników. Struktury organizacyjne i zasady funkcjonowania diagnostyki laboratoryjnej dla potrzeb urzędowych kontroli w Unii Europejskiej określa rozporządzenie 882/2004/WE (33).

Europejska Federacja Lekarzy Weterynarii (FVE)

Omawiając pozycję zawodu lekarza weterynarii w Unii Europejskiej, nie można pominąć roli Europejskiej Federacji Lekarzy Weterynarii, która jest organizacją pozaunijną i której działalność obejmuje wszystkich lekarzy weterynarii niezależnie od miejsca wykonywania zawodu. W zakresie zdrowia zwierząt i łańcucha żywnościowego FVE aktywnie współdziała z Komisją Europejską, zwłaszcza z Dyrektoriatem Generalnym ds. Zdrowia i Konsumentów (DG SANCO) oraz organizacjami międzynarodowymi, zwłaszcza z OIE, FAO i WHO.

FVE aktywnie współuczestniczy w programach Komisji Europejskiej realizujących politykę zdrowia zwierząt (Community Animal Health Policy – CAHP; 38) w ramach planów strategicznych Komisji: Strategia 2007–2013 „Lepiej zapobiegać niż leczyć” (39) oraz czteroletnia strategia 2012–2015, której celem jest dalsza poprawa dobrostanu zwierząt w Unii Europejskiej (40). Szczególny jest udział FVE w promowaniu inicjatywy „Jedno zdrowie” (One Health; 48), jako sposobu przeciwdziałania globalnym zagrożeniom dla zdrowia publicznego. Federacja oficjalnie popiera „One Health Initiative” (41). Głównym celem obecnie realizowanego programu FVE Strategy 2011–2015 „veterinarians care for animals and people (25) jest stworzenie ram prawnych i organizacyjnych dla wspólnego działania lekarzy medycyny i lekarzy weterynarii na rzecz zdrowia publicznego. Program ten wynika z brzmienia artykułu 168 tytułu XIV

(Zdrowie Publiczne) Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, który stanowi, że: „Europejski Parlament i Rada (...) przyczyniają się do osiągnięcia celów (...) stosując (...) środki w dziedzinach weterynaryjnej i fitosanitarnej mające bezpośrednio na celu ochronę zdrowia publicznego” (ust. 4 lit. b) cytata za Laguens R. (42) oraz „środki ustanawiające wysokie standardy jakości i bezpieczeństwa produktów leczniczych i wyrobów medycznych (ust. 4 lit. c)” (28).

W 2004 r. pod auspicjami Europejskiej Federacji Lekarzy Weterynarii opracowano Kodeks Dobrej Praktyki Weterynaryjnej stanowiący status europejskiego standardu dla wszystkich placówek weterynaryjnych i będący wzorem dla krajowych organizacji weterynaryjnych do tworzenia własnych systemów zarządzania jakością.

W 2010 r. głosami wszystkich członków Federacji przyjęto Europejski Kodeks Etyki Lekarza Weterynarii (43), w którym określono rolę i odpowiedzialność zawodu wobec społeczności. Dokument jest przewodnikiem do uchwalania narodowych zasad funkcjonowania lekarzy weterynarii wykonujących zawód w Europie w formie praktyk lekarsko-weterynaryjnych, a także pracujących w higienie żywności, nauce oraz dla lekarzy urzędowych, wykonujących zawód w sektorze publicznym i prywatnym. Chociaż dokument przyjęli lekarze weterynarii Federacji reprezentującej 38 krajów europejskich to w sprawach dotyczących kształcenia lekarzy weterynarii oraz swobodnego przepływu osób i usług, w Kodeksie przywołano dyrektywy unijne 2005/36/WE w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych (4) oraz 2006/123/WE dotyczącej usług na rynku wewnętrznym (5). Działalność Federacji jest szczegółowo dokumentowana na portalu internetowym FVE, łącznie z publikowanym tam biuletynem.

Legislacja UE dotycząca spraw weterynaryjnych

W 2004 r. kraje przystępujące do Unii Europejskiej przyjęły łącznie 104 dyrektywy dotyczące zawodu lekarza weterynarii, w tym między innymi:

- a) w dziale swobodny przepływ osób – dyrektywę (78/1026/EWG) dotyczącą kształcenia lekarzy weterynarii;
- b) w dziale rolnictwo – ustawodawstwo weterynaryjne (100 dyrektyw) oraz
- c) w dziale swobodny przepływ towarów (środki farmaceutyczne i materiały medyczne) – weterynaryjne produkty lecznicze.

Od 2004 r. prawo UE odnoszące się do spraw weterynaryjnych uległo daleko idącym zmianom. Uporządkowano sprawy związane z urzędową kontrolą żywności pochodzenia zwierzęcego, paszy

i ubocznych produktów pochodzenia zwierzęcego oraz sprawy nadzoru i kontroli w wyżej wymienionych obszarach. Aktualnie finalizowane są prace nad prawem dotyczącym zdrowia zwierząt (Animal Health Law), które obejmuje obszary handlu wewnątrz UE, importu, zwalczania chorób zwierzęcych, żywienia zwierząt oraz dobrostanu zwierząt.

W opracowywaniu prawa unijnego uczestniczą eksperci weterynaryjni reprezentujący wszystkie państwa członkowskie. Na każdym etapie procedowania zarówno w grupach roboczych i komitetach poszczególnych organów Komisji Europejskiej oraz Rady i Parlamentu Europejskiego, akty prawne są przyjmowane w drodze głosowania. Głosowanie jest obowiązkowe w przypadku procedury zarządzającej i regulacyjnej (poszczególnym państwom przysługuje w komitetach tyle głosów, ile mają w Radzie UE) lub fakultatywne w procedurze doradczej (zwykła większość). Ekspertiści powinni posiadać bardzo dobrą znajomość języka angielskiego i francuskiego, gdyż są to zazwyczaj języki robocze. Znajomość języków pozwala ekspertom nie tylko na branie aktywnego udziału w posiedzeniu, ale również nawiązywanie kontaktów i zawieranie sojuszy w kuluarach.

Prawo Unii Europejskiej uwzględnia standardy i zalecenia Światowej Organizacji Zdrowia Zwierząt (OIE) oraz Kodeksu Żywnościowego FAO/WHO. Wspólnota Europejska decyzją Rady nr 2003/822/EC z 17 listopada 2003 r. przystąpiła do Komisji Kodeksu Żywnościowego FAO/WHO (44). Organem Rady Unii Europejskiej przygotowującym stanowisko na posiedzeniu Komisji Kodeksu Żywnościowego FAO/WHO i jej komitetów jest grupa robocza do spraw Kodeksu Żywnościowego (Codex Alimentarius; 6). Grupa odbywa posiedzenia w różnym składzie w zależności od rozważanego zagadnienia, w tym z udziałem ekspertów weterynaryjnych jeśli przedmiotem obrad są takie sprawy jak higiena żywności pochodzenia zwierzęcego, higiena mięsa, kontrola żywności w imporcie i eksporcie, higiena pasz, zdrowie zwierząt, choroby odzwierzęce, oporność mikrobiologiczna, pozostałości weterynaryjnych produktów leczniczych w żywności.

Wnioski

1. Przegląd prawa unijnego i procedury jego tworzenia oraz struktur organizacyjnych i zasad funkcjonowania Unii Europejskiej pozwala ocenić, że lekarze weterynarii zajmują kluczową rolę w ochronie konsumenta europejskiego przed globalnymi zagrożeniami dla zdrowia publicznego. Na taką ocenę składają się ilości kierowanych do

- szług weterynaryjnych unijnych aktów prawnych regulujących sprawy bezpieczeństwa żywności, zdrowia zwierząt i zdrowia publicznego oraz udział ekspertów weterynaryjnych w procesie tworzenia prawa UE i w organach Komisji Europejskiej oraz Rady Unii Europejskiej, które są odpowiedzialne za ochronę zdrowia publicznego.
- Unia Europejska wyznacza lekarzom weterynarii przewodnią rolę w ochronie zdrowia publicznego dotyczącym zdrowia zwierząt (leczenie oraz monitorowanie i zwalczanie chorób), dobrostanu zwierząt (higiena pomieszczeń, warunki transportu i uboju) oraz, co w dobie globalizacji jest szczególnym wyzwaniem dla zawodu, nadzoru, kontroli oraz egzekwowania określonych prawem unijnym norm i zasad postępowania przez podmioty uczestniczące w procesie produkcji żywności (food producing operators).
 - Na terenie Wspólnoty zawodów lekarza weterynarii mogą wykonywać jedynie osoby, które dopełniły wymagań wynikających z przepisów dyrektywy 2005/36/WE, którą Państwa Członkowskie są zobowiązane wdrożyć do własnego prawodawstwa.
 - Podstawową formą wykonywania zawodu lekarza weterynarii w Unii Europejskiej są praktyki weterynaryjne; jednak w odniesieniu, zwłaszcza do zwierząt, od których pozyskuje się żywność (food producing animals) wymagane jest, aby praktyka była wykonywana zgodnie z zasadami określonymi w unijnym prawie farmaceutycznym, żywnościowym, paszowym oraz dotyczącym zdrowia i dobrostanu zwierząt oraz ochrony środowiska.
 - Do nadzoru, kontroli oraz egzekwowania określonych prawem unijnym norm i zasad postępowania przez podmioty uczestniczące w procesie produkcji żywności (food producing operators), a także do certyfikowania zdrowia zwierząt i jakości zdrowotnej pasz oraz surowców i żywności pochodzenia zwierzęcego w obrocie – państwa członkowskie powołują niezależne państwowe inspekcje weterynaryjne funkcjonujące według zunifikowanych w wymiarze międzynarodowym struktur organizacyjnych, w których urzędowy lekarz weterynarii (official veterinarian) jest organem gwarantującym, że trafiający do obrotu towary spełniają wymagania jakości zdrowotnej.
 - Podkreślenia wymaga pozycja głównych lekarzy weterynarii (Chief Veterinary Officer – CVO) w unijnych strukturach zajmujących się ochroną zdrowia publicznego. Szefowie służb weterynaryjnych wszystkich państw członkowskich są członkami Stałego Komitetu do spraw

Łańcucha Pokarmowego i Zdrowia Zwierząt (Standing Committee on Food Chain and Animal Health – SCoFAH), będącego organem Komisji Europejskiej, a także przygotowują na posiedzenia Rady Ministrów do spraw Rolnictwa i Rybołówstwa Unii Europejskiej (AGRIFISH) w ramach grupy roboczej głównych lekarzy weterynarii projekty przepisów odnoszących się do spraw weterynaryjnych.

- Europejska Federacja Lekarzy Weterynarii funkcjonuje poza strukturami Unii Europejskiej i w ramach członkostwa organizacji narodowych (w tym Polska Krajowa Izba Lekarsko-Weterynaryjna) reprezentuje 38 państw europejskich, w tym państwa UE. FVE nie ma bezpośredniego wpływu na kształt proceduralnych przepisów unijnych. Opinie Federacji nie są wiążące dla podmiotów biorących udział w procesie tworzenia prawa UE. Wpływ ten natomiast mają Państwa Członkowskie, których delegaci (ekspersi, przedstawiciele) zgodnie z obowiązującymi w Unii Europejskiej procedurami uczestniczą w poszczególnych etapach tworzenia aktu prawnego. Delegaci prezentują stanowisko kraju, który reprezentują (instrukcje) i od ich kompetencji i umiejętności pracy w zespole zależy końcowy kształt przepisu.

Piśmiennictwo

- Kolacz J.: Zawód lekarza weterynarii w świetle wyzwań globalnych. *Życie Wet.* 2012, **87**, 730-733.
- Dyrektywa Rady 78/1026/EWG z dnia 23 grudnia 1978 r. w sprawie wzajemnego uznawania dyplomów, świadectw i innych dokumentów potwierdzających posiadanie kwalifikacji w zakresie weterynarii, łącznie ze środkami mającymi na celu ułatwienie skutecznego wykonywania prawa przedsiębiorczości i swobody świadczenia usług (Dz. Urz. UE L 362 z 23.12.1978 s.01);
- Dyrektywa Rady 78/1027/EWG z dnia 18 grudnia 1978 r. dotycząca koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych w zakresie działalności lekarzy weterynarii (Dz. Urz. UE L 362 z 23.12.1978 s.07);
- Dyrektywa 2005/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 września 2005 r. w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych (Dz. Urz. UE L 255 z 30.9.2005 s.22);
- Dyrektywa 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. dotycząca usług na rynku wewnętrznym (Dz. Urz. UE L 376 z 27.12.2006 s.36);
- <http://www.consilium.europa.eu/policies/council-configurations/agriculture-and-fisheries?lang=en#02>
- <http://www.consilium.europa.eu/policies/councilconfigurations/employment,-social-policy,-health-and-consumer-affairs?lang=en>
- Projekt konkluzji Rady z dnia 22 czerwca 2012 r. Skutki oporności na środki przeciwdrobnoustrojowe dla sektora medycznego i weterynaryjnego – perspektywa „Jedno zdrowie” (Dz. Urz. UE C211 z 18.07.2012 s.02);
- http://ec.europa.eu/food/commettes/regulatory/index_eb.htm
- Dyrektywa 2001/82/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 6 listopada 2001 r. w sprawie wspólnotowego kodeksu odnoszącego się do weterynaryjnych produktów leczniczych (Dz. U. L 311 z 28.11.2001 s.01);
- <http://efsa.europa.eu/>
- Rozporządzenie (WE) nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 r. ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołujące Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustanawiające procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności (Dz. Urz. L 31 z 1.2.2002 s.01);
- http://ec.europa.eu/dgs/health_consumer/index_en.htm
- http://ec.europa.eu/food/ifo/index_en.cfm

- Rozporządzenie (WE) nr 726/2004/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 r. ustanawiające wspólnotowe procedury wydawania pozwoleń dla produktów leczniczych stosowanych u ludzi i do celów weterynaryjnych i nadzoru nad nimi oraz ustanawiające Europejską Agencję Leków (Dz. U. L 136 z 30.4.2004 s.01);
- <http://ema.europa.eu/EMA>
- <http://ema.europa.eu/zakladka:CVMP;>
- <http://www.ecdc.europa.eu>
- Rozporządzenia (WE) nr 851/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. dla wzmocnienia obrony Europy przed chorobami zakaźnymi (Dz. U. L 142 z 30.4.2004 s.01);
- http://ec.europa.eu/food/animal/cvet_en.htm
- Decyzja Komisji Nr 2007/142/EC z 27 lutego 2007 r. ustanawiająca Interwencyjny Zespół Weterynaryjny Wspólnoty wspomagający Komisję w zakresie wspierania państw członkowskich i państw trzecich w sprawach weterynaryjnych związanych z niektórymi chorobami zwierząt (Dz. Urz. UE L 62 z 1.03.2007 s.27);
- Decyzja Komisji Nr 2011/242/UE z dnia 14 kwietnia 2011 r. w sprawie składu członkowskiego Grupy Doradczej ds. Łańcucha Pokarmowego i Zdrowia Zwierząt i Roslin ustanowionej decyzją 2004/613/WE (Dz. Urz. UE L 101 z 15.04.2011 s.126);
- <http://ec.europa.eu/eahc/index.html>
- http://www.fve.org/zakladka:about_fve/Policy_Area
- www.fve.org/zakladka:news/publication/FVE_Strategy_Plan_2011-2015;
- <http://www.eavee.org/zakladka:ECOVE;>
- [http://www.eavee.org/;](http://www.eavee.org/)
- Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 83/122 z 30.3.2010, wersja skonsolidowana);
- Akt dotyczący warunków przystąpienia do Unii Europejskiej Republiki Czeskiej, Republiki Estońskiej, Republiki Cypryjskiej, Republiki Łotewskiej, Republiki Litewskiej, Republiki Węgierskiej, Republiki Malty, Rzeczypospolitej Polskiej, Republiki Słowenii i Republiki Słowackiej oraz dostosowań w traktatach stanowiących podstawę Unii Europejskiej – „Akt Przystąpienia” (Dz. Urz. UE L 236 z 23.9.2003);
- Badania własne na podstawie Dzienników Urzędowych Unii Europejskiej w latach 2005–2012;
- Komunikat Komisji – Zawiadomienie w sprawie dokumentów potwierdzających posiadanie kwalifikacji – Dyrektywa 2005/36/WE w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych (załącznik V) (Dz. Urz. UE C 396 z 21.12.2012 s.01);
- <http://www.fve.org/education/index.php>
- Rozporządzenie (WE) nr 882/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie kontroli urzędowych przeprowadzanych w celu sprawdzenia zgodności z prawem paszowym i żywnościowym oraz regulami dotyczącymi zdrowia zwierząt i dobrostanu zwierząt (Dz. Urz. UE L 191 z 28.5.2004 s. 01);
- Rozporządzenie (WE) nr 854/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiającego szczególne przepisy dotyczące organizacji urzędowych kontroli w odniesieniu do produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do spożycia przez ludzi (Dz. Urz. UE L 226 z 25.6.2004 s. 83);
- Dyrektywa Rady 90/425/EWG z dnia 26 czerwca 1990 r. dotycząca kontroli weterynaryjnych i zootechnicznych mających zastosowanie w handlu wewnątrzspółnotowym niektórymi żywymi zwierzętami i produktami w perspektywie wprowadzenia rynku wewnętrznego (Dz. Urz. UE L224 z 18.8.1990, s. 29);
- Anon.: Celebrating 250 years of the veterinary profession http://www.fve.org/zakladka:newsletter_2011_January;
- Decyzja Rady 2009/470/WE z dnia 25 maja 2009 r. w sprawie wydatków w dziedzinie weterynarii (Dz. Urz. UE L155 z 18.06.2009 s.30);
- http://ec.europa.eu/zakladka:animals/Community_Animal_Health_Policy
- [http://ec.europa.eu/zakladka:strategy/a_new_Animal_Health_Strategy_for_the_European_Union_\(2007-2013\)](http://ec.europa.eu/zakladka:strategy/a_new_Animal_Health_Strategy_for_the_European_Union_(2007-2013))
- http://ec.europa.eu/zakladka:welfare/EU_Animal_Welfare_Strategy_2012/pl
- [www.fve.org/zakladka:About_FVE/Policy_Areas/One_Health/;](http://www.fve.org/zakladka:About_FVE/Policy_Areas/One_Health/)
- Laguens R.: Health Profession [http://www.fve.org/zakladka:newsletter_2012_October/;](http://www.fve.org/zakladka:newsletter_2012_October/)
- [www.fve.org/zakladka:Code_of_Conduct_Veterinary_Act/;](http://www.fve.org/zakladka:Code_of_Conduct_Veterinary_Act/)
- Decyzja Nr 2003/822/EC Rady Unii Europejskiej z dnia 17 listopada 2003 roku w sprawie przystąpienia do Komisji Kodeksu Żywnościowego FAO/WHO (Dz. Urz. UE L309 z 26.11.2003 s.14).

Dr Jan Kotacz, ul. Ogińskiego 28 m. 39, 03-357 Warszawa, e-mail: jwkolacz@gmail.com